

249

Zolnay László: Ünnepek és hétköznap a középkori Budán

Pestisjárványok, nyilvános kivégzések, keresztes háborúk, szennyvíztől bűzlő sikátorok, fosztogatások, éhínség, boszorkányégetés — gondolkodásunkban a *sötét középkor* riasztó emlékei. Tatárjárás, belviszályok, török hódoltság százötven évig — a magyar történelem sötétlő évszázadai.

Zolnay László könyve — *Ünnepek és hétköznap a középkori Budán* — bizonyítja: sok sebtől gyötörve, aranykorát élte hazánk a

tatár hordák kitakarodása s a Buda török előzönlése közé ékelt háromszáz évben. „Az 1241-től 1541-ig terjedő középkori városélet háromszáz éve a főváros múltjának aranykora. Ez az az időszak, amikor e földre idegen legfeljebb mint vendég vagy hadifogoly tehetette lábát.”

Vendügeinkről, hadifoglyainkról nem kérdeztük: mit hogyan csináljunk; királyaink tették dolgukat: hatalmas és gazdag volt az ország. „Kerek Európának három város a gyöngye, Velence a vizeken, Buda a hegyen, a síkon Firenze” — így a középkori olasz szállóige.

Esztergom volt a királyi székhely a XII. században, s amikor IV. Béla Budára költözött, megcsappant a papi város jövedelme, hisz a budai polgárok nem tisztelték a volt székváros árumegállító jogát, s maguk fölötték le a kereskedés hasznát. Dúlt a vizsály Esztergom és Buda, a budai polgárok s az esztergomi érsek úr között. Közben kihalt az Árpád-ház, oldalági örökösékként ketten jelentek a magyar trónért, a cseh III. Vencel s az ifjú Anjou Caroberto. Buda polgárai Vencelt kívánták látni a magyar trónon, mert Anjou Károlyt a pápa támogatta. A pápát pedig nem kedvelték, mert Esztergom s az érsek úr érdekeit védve, olykor kiátkozta Buda polgárait elmaradt adók s megcsappalt esztergomi jövedelmek miatt. 1307-ben már kilencedszer sújtotta egyházi átok Buda polgárait, s ekkor a polgárok kiátkozták a pápát!

Buda saját úton járt, felelős volt önmagáért.

Hatalomért, gazdagságért marakodott itt nemes és polgár egyaránt, pártoskodás szított véres vizsályt, de felépült Buda vára, égre szökkentek a budai templomok tornyai, Európa követei sürgölődtek Nagy Lajos, Zsigmond, Mátyás király fényes udvarában; kőházában gazdagodott a polgár, vízvezeték hozta a környező hegyek forrásvizét a városba, egyetemet alapítottak a királyok Pécsen, Óbudán, Pozsonyban, gazdagon termő szőlőskertek díszítették a hegyoldalakat, muzsikás felvonulás, kockajáték lovagi torna színesítette a hétköznapokat.

(A középkor emberének örömét rettegés lengi körül; így ír a *Képes Krónika* Zách Klára meghurcolásáról: „Kivonszolták a királyi udvarban levő Klára nevű, gyönyörű szűz leányát is; orrát, ajkát oly kegyetlen elmetélték, hogy csak fogai látszóttak; két kezéről is levágták nyole ujját, hogy csak hüvelykei maradtak; félholtan utcaszerte több városban lóháton hurcolták, és a szerencsétlent ilyen kiáltásra kényszerítették: »Így lakoljon, aki hitlen a királyhoz!» A budai polgár éljént

kiáltott, ha királya végiglovagolt a városban, de amikor a megesonkított gyönyörű szűzleányt az utcákon végiglovagoltatták, alighanem észbe villant: mindez megtörténhet vele vagy féltve őrzött leányával is.)

Aranykor: nem háború pusztítja a múltat. IV. Béla fakalibák helyére épített kőházakat; az Anjouk polgárházakat bontanak le, s így csinálnak helyet új palotájuknak, mely már a polgárváros falain kívül épül; Zsigmond lebontatja az Anjouk palotáját, kápolnáját, törmelékeivel feltölti a lápos helyeket, megépítteti a Friss-palotát, melynek gótikus lovagterme európai méretű csoda.

Fényárban tündököl Budavára. Froissart krónikájában arról olvashatunk: 1397-ben magyar követek tárgyalnak Velencében a francia követtel, s felkínálják neki Magyarország évi hétézer dukátos jövedelmét, mely Velence városától illeti a magyar királyt. Ezekben az évszázadokban Velence sok karú óriás volt, nem fizetett évi hétézer dukátot akárciknek. S bár a magyar király a francia király javára lemondott e hétézer dukatról, a velenceiek két hét gondolkodási idő után úgy nyilatkoztak, e *csékély* összegről nem tárgyalnak, maradjon minden úgy, ahogy volt. S fizettek a magyaroknak. A francia Froissart nem titkolja rosszkedvű gyanúját: a magyarok diktálták e megoldást a velenceieknek.

Nagy Lajos 1359-ben oroszlánkölyköt kap ajándékba Velencétől, Mátyás király 1461-ben két ritka papagájt. S Mátyás király Dunán ringatózó pompás díszhajóját Bucentaurusznak nevezték, Aranygályának, mint a velencei dózse híres Bucintoróját. A Corvinákat a firenzei Laurenziana könyvtáralapító Lorenzo Medici irigyli. Lázár diák Magyarország-térképe a földrajztudomány remeke. Mátyás állandó dunai kőhidat tervezett Buda és Pest összekapcsolására. Regiomontanus, Pier Paolo Vergerio, Janus Pannonius neve Európaszerte ismert.

És 1974 februárjában Zolnay László felszínre hozta a hatszáz éve földsírhajókban pihenő Anjou-korabeli szobrokat; bizonyították annak: utolérhetetlen magasságban ragyogott a nap Budavár fölött a XIV. században.

Sötét középkorunk egeivilágosodott. Zsigmond király úgy gondolta: hatalma kinőtte az Anjouk palotáját. A *Képes Krónika* egyik iniciáléjába rejtett képecskén (*Zách Felicián merénylete a királyi család ellen*) a vacsoráló királyi pár látható, szomorú-riadt szemű Anjou Károly és felesége, Erzsébet királyné. Aprócska szobában ülnek, a belépők feje majd a mennyezetet veri; kecskelábú asztal, rajta kancsó, tányér: két korona jelzi csak, hogy királyi

1976

028. 1
8

VALÓSÁG

KÖNYVEKRŐL

pár vacsorázik e szerény szobában. A királyi kápolna hulladékából előkerült alig ember méretű szobrok bizonyítják: szellemében s nem térfogatában volt hatalmas e kor.

Zsigmond lebontatja az Anjou-kori kápolnát. Szobrait nem pusztítja el: félreeső helyre szállíttatja a szentélyből kihajigált csodákat, földdel boríttatja őket; aludjanak. A szobrokat cipelő markos legények nem tisztelték a kultúrát, behajigálták a gödörbe a köpenyes apostolokat, királynékat, szenteket, lovagokat; darabokra törtek a szobrok, fejük elgurult, törött törzsével madonnát ölelt a lovag, keze-lába örökre elveszett a bíborosnak, vádásznak, főrangú vitéznek. A XIV. század kultúráját a XV. században méteres földréteg borította. Új csodák hódítottak, hatalmassá nőtt a budavári palota; régen volt, ami száz évvel korábban volt: a múltat pompázó jelen borította ködbe.

A szeméttelpek rétegeiben törött kályhacsempék, mosogatólével kiöntött kanalak, elhasznált bocszkormaradékok, törött szoborfejek, gyümölcsmagok, játékkockák, tányérok őrizték a múltat. A föld alatt korábbi házak maradványai, paloták romjai, városfalak omlatag kövei. A krónikákban az emlékké fogalmazott nagy idők.

Aztán a török-világ elpusztította az aranykor csillogó emlékeit: a Zsigmond-korabeli lovagtermet lőpor-robbanás repíti levegőbe, Mátyás könyvtára leomlik, a Corvinákat szertehordják a világba, 1686-ban már csak egyetlen magyar család él Budán, a várat visszafoglaló osztrák ágyúk földig lerombolják a Friss-palota maradványait, s ami megmaradt belőle, annak törmelékével töltik fel Buda új urai a gótikus kazamatákat, így erősítették új háborúra Buda várfalait.

A magyarok megfélekedtek azokról az időkről, amikor még volt merszük kiátkozni a pápát.

Zolnay László böles elszántsággal felkutatta a hatszáz éve föld alatt pihenő múltat: lelkiünk erősíteni elénkbe tárta pompás Anjou-korunk emlékeit. Könyvét forgatva elmerenghetünk: Erzsébet-hidunk dunai sárból előkotort sodronykötele, félig beomlott, pókhálós metrófolyosó, beton-törmelék az Intercontinentálból, ruhánk-cipőnk foszlott maradványai, törött kávécsészéink, rozsdás autóbuzskerék, csorbult utcai levelesláda, fakult tízforintos érme, házgyári házak falmaradványai — milyen életről regélnék s milyen titkokat kínálnak megfejtésre utódainknak boldogabb századokban? (*Gondolat, 1975.*)